

TOKATLI EBÛBEKİR KÂNÎ'NİN MÜNŞEÂTINDA “ÜSLUP” YERİNE KULLANILAN KELİMELER*

Prof. Dr. H. Dilek BATİSLAM**

ÖZ: Eski Türk Edebiyatı çalışmalarının bazılarında dil ve üslupla ilgili bilgilere rastlanmakla birlikte, bu konudaki örneklerin fazla olmadığı görülür. Üslup çalışmalarının yanı sıra tezkirelerde sık karşılaşılan ve şairlerin üslubunu değerlendirmeyi amaçlayan kimi ifadelerde de ne anlatılmak istendiği yeterince açıklığa kavuşmuş değildir. Tezkire yazarlarının şairlerin edebî kişiliklerini ve üsluplarını değerlendirmede kullandıkları kelimeler bu anlamda dikkat çekicidir.

Eski Türk Edebiyatında tezkirelerle birlikte üslup konusunda bilgi edinilebilecek eserler arasında münşeâtlar da bulunmaktadır. Münşeâtların, özellikle mektup yazma kuralları hakkında bilgi veren örnekleri üslup çalışmaları açısından önemlidir. İçerisinde değişik şekillerde yazılmış mektup örnekleriyle mektup yazma kurallarına ilişkin bazı bilgilerin bulunduğu 18. yüzyıl divan edebiyatı temsilcilerinden Tokatlı Ebûbekir Kânî'nin Münşeâtı da bu tür eserlerdendir. Kânî'nin bu eseri, “Dîbâce-i Mütenevvi‘a” adı altında farklı üslupta yazılmış mektup başlangıçları ve bunlarda kullanılan değişik başlıklara yer vermesi açısından ilginçtir.

Makalemizde, Kânî'nin Münşeâtı'nda bulunan farklı üslupta yazılmış mektup başlık ve başlangıçlarından örnekler vereceğiz. Örneklerden yola çıkarak mektup başlangıçlarıyla bu başlangıçlardaki farklı anlatım biçimlerini ifade eden üslupla ilgili kelimeleri ele alacağız. Mektup başlıklarında üslup karşılığı kullanılan kelimelerin hangi dilden alındığı, anlamı, sayısı ve özellikleri üzerinde duracağız. Ayrıca söz konusu kelimelerden günümüzde de üslup karşılığı kullanılmaya devam edilenleri olup olmadığını belirlemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kânî, üslup, münşeât, mektup

* TDK tarafından Ankara'da düzenlenen *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*'nda (20-25 Ekim 2008) sunulan bildirinin makale hâline getirilmiş şeklidir.

** Çukurova Üni. Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl., batislam@cu.edu.tr

The Native of Tokath Ebubekir and The Words Preferred in Place of Style in His Ebûbekir Kânî

ABSTRACT: In various studies of the Old Turkish Literature; some ideas can be found about language and style; however this is not so rich. The meaning of some statements often found at memorials which appraises the style of the poets are not clear enough same as style works. The words that memorial writers use while appraising the poets literary personality and styles draw attention.

In the Old Turkish Literature, as well as memorials, there are also literary compositions that include ideas about the style of the written work. The sample of literary compositions explaining letter writing rules are important regarding style works. One of the members of the Old Turkish Literature at 18th century is Tokatlı Ebûbekir Kânî's literary composition; which includes samples of letters and rules of letter writing. This written work of Kânî's is interesting since different styles under name Dibace-i Mütenevvi'a is introduced

We will give samples of letter titles written in different styles from Kânî's literary composition in our article. We will analyse the words which explain the starts of the letters and style of explanations with the lead of samples. We will study on title of letters explaining from which language they came from, the meaning of them; the number of them and their characteristics.

Also, we will try to find out if there is any of these words still being used instead of style.

Key Words: Kânî, style, literary compositions, letter

GİRİŞ

Üslup genel olarak; “Bir şair ya da yazarın düşünce, duygu ve hayallerini anlatma biçimi, dili kendine özgü kullanma tarzı” olarak tanımlanmakla birlikte çeşitli yönlerden üzerinde daha ayrıntılı bir şekilde durulması, düşünülmesi gereken geniş kapsamlı bir kavramdır. Eski Türk Edebiyatı alanına yönelik üslup çalışmaları belirli birtakım kalıplara dayalı olup tasnif ve tanımlamalarda da daha çok bu kalıplar esas alınmıştır. Üslup çalışmalarının yöntem ve amaçları da açık bir şekilde ortaya çıkarılamamıştır (Coşkun 2010: 72-83). Konumuzla bağlantılı olarak Eski Türk Edebiyatı dönemi manzum ve mensur eserlerinin üslubuna dair çok fazla çalışma yapılmış olduğunu söyleyemeyiz. Üslup konulu çalışmalar büyük ölçüde mensur metinlerden mektup ve tezkireler üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak yakın zamanlarda araştırmacıların manzum eserlerin yanı sıra diğer mensur

TÜBAR-XXXIII / 2013-Bahar / Kâfî'nin Münşeât'ında Kullanılan “Üslûp” Kelimeleri
metinler ve bu metinlerin üslubu ile ilgili de bazı yeni çalışmalara
yöneldiğini görmekteyiz.¹

Eski Türk Edebiyatında şairlerin üslubu konusunda bilgi veren temel kaynak eserler tezkireler olarak kabul edildiği için üslupla ilgili çalışmalarda da daha çok tezkirelerden yola çıkılmıştır. Divan şairinin üslubunu tanımlamak üzere tezkire yazarının kullandığı kelime ve ifadeler üslupla ilgili terimler olarak ele alınıp değerlendirilmiştir. Tezkirelerde “tarz, tarîk, vâdî, şîve, işve, edâ, elfâz” vb. kelimelerin üslup karşılığı kullanıldığı üzerinde durulmuştur. Ayrıca “üslup” ve “tarz” kelimelerinin tezkirelerde sadece dil ve dilin kullanılmasını ifade etmek üzere değil, konunun ve genel olarak içeriğin de açıklayıcısı olduğuna dikkat çekilmiştir. Tezkirelerde örnek verme işlemi de bir üslup unsuru olarak ele alınmıştır (Karataş 2004: 499; Çapan 1995: 174-181; Kılıç 1998: 308; Çapan 2009: 99-120). Bu çalışmaların yanı sıra tezkirelerin kendi dili ve üslubu konusunda da az sayıda çalışma yapılmıştır (Kılıç 2004: 1821-1853; Canım 2010: 166-175).

“Yüksek Üslub”un Sergi Alanı: Münşeât Mecmuaları

Tezkireler dışında münşeât mecmuaları da üslupla ilgili çeşitli bilgiler edinilebilecek kaynak eserlerdendir. Ancak bu eserlerin üslubu konusunda da birkaç örnek dışında çok ayrıntılı incelemelere rastlanmaz (Batislam 2009: 75-88; Esir 2010: 140-165; Woodhead 2010: 214-235). Bilindiği gibi Eski Türk Edebiyatında mektup dâhil her türlü genel ve özel yazışmayı bir araya getiren ve yazım kurallarını öğreten eserlere genel olarak münşeât adı verilir. Münşeât kelimesi; münşî denilen devletin divan, kalem ve ketebe gibi dairelerinde çalışan nişancı, tevkîî ya da küttâpların yazdığı çoğu sanatlı resmî yazılarla mektupların bir araya getirildiği eserlere ad olmuştur. Ayrıca şair ve edebiyatçıların her türlü sanatlı düz yazıları ve bu yazıların toplandığı eserlere de münşeât denmiştir. Münşeât kelimesi Fars ve Türk kültüründe “mektûbât” anlamında da kullanılmıştır. Bir kişinin mektuplarının bir araya toplanmasından meydana gelen eserlere Arap edebiyatında olduğu gibi daha çok “resâil” veya “mektûbât” adı verilmiştir (Uzun 2006: 18).

Mektuplarla her çeşit resmî yazı örnekleri bir araya getirilerek “mecnûa-i münşeât”, “mecnûa-i inşâ” adı verilen eserler oluşturulmuştur. Çeşitli şekillerde ve farklı amaçlarla düzenlenen münşeât mecmuaları biçim ve içerik bakımından birbirinden ayrı özellikler taşır. Bir çeşit nesir antolojisi ya da müntehabât olarak kabul

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için şu çalışmalara bakılabilir: Köksal 2005; *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi-Bildiriler* 2009; *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V, Nesrin İnşâsı (Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler)*, 2010; Durmuş 2012.

edilmesi gereken münşeâtların çoğunun mukaddimesi vardır ve düzenlenişleri de çeşitlilik gösterir. Önce yazışma yöntem ve kuralları, yazışma türleri ve tarifleri, bunlarda kullanılacak unvan ve elkâb sonra tarihî ve edebî yazışma örnekleri verilir. Münşeât mecmualarının resmî yazışmaları, bir ya da birden çok şairin, yazarın özel yazışmalarını içerenleri vardır. Didaktik nitelik taşıyan münşeât mecmualarında değişik kişilere yazılacak mektupların yazılış yöntemi, mektup yazarken yazılan kişinin özelliklerine bağlı olarak uyulması gereken kurallar, mektup bölümleri, mektuplarda kullanılacak başlıklar vb. bilgiler yer alır. Ayrıca münşeât mecmualarında ümerâ, hükemâ, sâdât, şuarâ, ulemâ, guzât, kudât, meşâyih, vüzerâ için yazılacak mektup ve yazıların başlıkları, hâtimleri, yazılana uygun cümle, ibare ve beyitler verilir. Söz konusu mecmuaların içinde resmî ve özel yazışmalar, manzum ve mensur mektuplar, mensur mektupları süsleyen çeşitli manzum eserler, nutuk, makale, arzıhal, fetva, berat, vakfiye ve duânâmeleri de içine alan örnekler bulunur. İlk örnekleri 15. yüzyılda görülmeye başlayan münşeât mecmuaları 19. yüzyıla kadar edebî bir gelenek olarak varlığını sürdürmüştür. Bu örneklerin bir kısmı doğrudan yazarların kendileri tarafından, bir kısmı ise başkalarınca derlenmiştir (Tansel 1964: 387; Kutluk 1974: 368-378; Ersoylu vd. 1986: 233; Derdiyok 1999: 733; Pala 2004: 341; Çaldak 2006: 81; Uzun 2006: 18-20).

Yazma eser kütüphanelerinde çok sayıda yazma ve basma münşeât mecmuası bulunmaktadır (Kutluk 1974: 367-368). Münşeâtlardaki mektupların bir kısmının kime ve neden yazıldığı belli olmadığı gibi bir kısmı da gerçek mektup özelliği taşımayan, mektup yazmayı öğretmek amacıyla yazılmış örneklerdir. Noktasız harflerle, secili ya da sadece belirli terimler kullanılarak sanat ve hüner göstermek amacıyla yazılmış mektup örnekleri de vardır (Ersoylu vd. 1986: 233). Münşeâtların büyük bir bölümü uygulanan genel yazım kurallarına bakıldığında dil ve üslup açısından birbirinden çok farklı özelliklere sahip değildir. Ancak bazı yazarların mektuplarında bilinen mektup dili ve üslubu dışında kimi dikkat çekici özellikler vardır. Bu tür mektuplara Fuzûlî'nin Şikâyetnâmesi ile 16. yüzyıl şairlerinden Müderris Zaîffî'nin Rüstem Paşa'ya yazdığı mektup vb. geleneksel kuralların dışına çıkan başka mektuplar örnek verilebilir. Söz edilen iki mektupta da geleneksel bazı kurallar uygulanmıştır. Fakat Fuzûlî mektubunda secilere, ayetlerden alıntılara yer vermekle birlikte, bunları başarılı bir şekilde kullanmıştır. Zaîffî'nin mektubu da üslubu ve diliyle diğerlerinden ayrılır. Yazar evinin, çocuklarının durumunu, yoksulluğunu secilerle ifade ettiği mektubunda daha çok Türkçe sözlerle işlenmiş, içten ve yapmacıksız bir dil kullanmıştır (Gökyay 1974: 18-19).

Divan edebiyatında yazılan münşeâtlardaki mektupların belirli bir yazılma biçimi vardır. Bu dönemde yazılan mektuplarda çeşitli bölümler

olur. Birçok mektupta yer verilen bu bölümler *elkâb*, *ibtidâ*, *tahallüs*, *taleb*, *intihâ*, *duâ* ve *imzâ* bölümleridir. Elkâb bölümünde daha çok rütbe ve saygı ifade eden sözlere yer verilir. Mektubun gönderildiği kişinin konumuna uygun sıfatlar sıralanır. Elkâbın ardından, mektubun giriş, başlangıç bölümü olması nedeniyle *mukaddeme*, *dibâce* veya *ibtidâ* olarak adlandırılan bölümü gelir ve bu bölümde genellikle selam, saygı sözleri ya da duâ bulunur (Ersoylu vd. 1986: 233; Derdiyok 1997: 665-671; Derdiyok 1999: IX/733-735).

Münşeât mecmualarının hem divan nesrinin özelliklerinin hem de dönemin mektup türlerinin, mektup yazma biçim ve kurallarının tanınıp bilinmesi açısından ayrı bir önemi vardır. Münşeâtları önemli yapan bir başka neden de şairlerin, yazarların özel mektuplarını bir araya getiren örneklerinde döneme, mektupları yazan şairin, yazarın hayatının gizli kalmış, yeterince bilinmeyen yönlerine, eserlerine, içinde bulunduğu koşullara, diğer şair ve yazarlarla olan ilişkilerine dair başka kaynaklarda rastlanması zor olabilecek bilgilere yer verilmesi ihtimalidir. Tamamında olmasa bile bir kısmında bu tür bilgilere rastlamak mümkündür. Ayrıca münşeât mecmualarındaki yazışmalar dönemin sosyal hayatı, insan ilişkileri ve ekonomik durum hakkında da bazı ipuçları verebilir (Haksever 2000: 64-76; İnce 2009: 601-620).

Ebûbekir Kânî ve Münşeât'ı

Münşeâtı makalemize konu olan 18. yüzyıl divan edebiyatı şair ve yazarlarından Kânî, 1124 (1712)'te Tokat'ta doğmuştur. Eğitimini memleketinde tamamlayarak genç yaşta şiir ve nesirlerindeki nükteli söyleyişleriyle ün kazanmıştır. Mevlevî tarikatına girdikten sonra uzun süre Tokat Mevlevîhâne'sine bağlı kalan Kânî, asıl ününü 1168 (1754-1755)'de İstanbul'a gittikten sonra kazanmıştır. Şeyhinden izin alarak Kânî'yi İstanbul'a götüren Hekimoğlu Ali Paşa onu Divân-ı Hümâyûn kalemine yerleştirmiştir. Kısa zamanda hâcegân-ı divân-ı hümâyûn rütbesine ulaşan Kânî, Ali Paşa'nın iki ay sonra sadrazamlıktan ayrılması üzerine Silistre valisinin divan kâtibi olmuş ve valiyle birlikte Silistre'ye gitmiştir. Daha sonra Yeğen Mehmed Paşa'nın daveti üzerine İstanbul'a dönen Kânî, Mehmed Paşa'nın divân kâtipliğiyle dönemin ileri gelen bazı kişilerinin kâtipliğini yapmıştır. Özel kâtip olarak bir süre Ulah beylerinin hizmetinde de çalışmıştır (Kayaalp 2001: 306; Akıncı 1971: 14-17). Yeğen Mehmet Paşa'nın isteğiyle 1782'de Kânî, ikinci kez İstanbul'a gelmiştir. Saray kurallarına aldırış etmemesi, Paşa'nın bazı sırlarını açıklaması yüzünden idamına karar verilen şair, Reîsü'l-küttâb Hayrî Efendi'nin yardımıyla idam cezasından kurtulmuş ancak, Limni'ye sürgüne gönderilmiştir. Limni'de sıkıntı ve yokluk içinde yaşamış, çektiği sıkıntıları mektuplarında da anlatmıştır (T.H. trsz: 158-159). Kânî

1206 (1792)'da 80 yaşında ölmüştür (Akıncı 1971: 17). Mezarı Eyüp'te Küçük Emir Efendi yakınındadır (Mehmed Süreyyâ 1308: 4/74).

Kânî'nin manzum ve mensur eserleri bulunmaktadır. Türkçe şiirlerinin yanı sıra Arapça ve Farsça şiirleri de vardır. Ancak şiirlerinin bir kısmı kaybolmuştur. Divanı ise, Reîsü'l-küttâb Mehmed Râşid Efendi'nin emriyle Nâilî Abdullah Paşa'nın torunu Nûrî Halîl Efendi tarafından düzenlenip basılmıştır. Nûrî Efendi Divanın başına yazdığı mukaddimede Kânî'nin şairliği ve nâsırlığı ile ilgili bilgiler verdikten sonra, Kânî'nin çok sayıda eser verdiğine, ancak eserlerini toplayıp bir araya getirme konusunda yeterince titiz davranmadığına dikkat çeker (Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu 1947: 862). Bazı Divan yazmalarında Kânî'nin şiirlerinde de mizah ve hicve yer verdiğini gösteren Hasbîhâli bulunmaktadır. Kânî'nin Divanı'ndan başka Münşeât'ı, Letâifnâme ve Hezliyyât'ı ile bir Türkçe konuşma kitabı vardır (Batislam 1997: 37). Değişik özellikler taşıyan altı ayrı Kânî Divanı nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların hemen hepsinde Kânî'nin Münşeâtı da yer alır. Münşeâtın divan nüshalarından başka yurt içi ve dışında değişik kütüphanelerde de çok sayıda yazması vardır (Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu: 862-866; Karatay 1961: 1/434, 2/213-267; Gölpınarlı 1972: 3/139; Karabulut 1995: 1-2/40).

Divan edebiyatının nesir ustalarından biri olarak kabul edilen Kânî, Münşeât'taki mektuplarında, ince bir nükte ve hiciv havasında beklenmedik ifade zenginliğiyle nesir alanındaki başarısını gösterir. Divan nesrinin süslü, secili anlatımını nükte ve alay amacıyla kullanarak mektuplarında ciddiyet ile mizaha iç içe yer verir. Yazarın mektuplarında kullandığı dil ve ifade biçimi değişkendir. Oldukça ciddî bir ifade tarzıyla başladığı bir mektuba şaka, mizah ve alay ile devam edip onu yine ciddî sözlerle bitirmesi dikkati çeker. Bazen de durum bunun tam tersi olabilir. Şakayla başlayan bir mektup da ciddî bir şekilde sonuçlandırılabilir. Ayrıca Kânî, mektuplarında sıkça kullandığı atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri aracılığıyla anlatımına işleklik kazandırmıştır (Özkırımlı 1983: 3/715; Batislam 1997: 34-35). Münşeâtında kendine özgü ifade tarzının yanı sıra halk söyleyişleri de geniş yer tutar. Mektuplarından birinde baş kelimesiyle ilgili atasözleri ve deyimleri oldukça sık kullanması, bu atasözleri ve deyimler arasında günümüzde kullanılmayan bazı örneklerin de bulunması yazarın, halk diline yaklaşımı konusunda fikir vermesi nedeniyle önemlidir (Küçük 1988: 393-396).

Kânî'nin mektupları arasında, özellikle bir kedi ağzından sahibine yazılmış Hirrenâme, Yeğen Mehmet Paşa'ya yazdığı mektup (Kayaalp 2001: 306; Ebuzziyâ Tefvik 1330: 55-56, 62-63) ve kendisine hediye edilen bir at dolayısıyla yazdığı, at ve atla ilgili çok sayıda kelime, atasözü ve deyim içeren mektubu dikkat çekicidir (Batislam 2006: 181-

185). Şairin söz konusu mektuplarıyla diğer bazı mektupları alışılmış örneklerde bulunmayan özelliklere sahip olmaları nedeniyle nesir antolojilerine de alınmıştır (Ebuzziya Tevfik 1330: 55; Refik 1281: 1/42, 2/33; Reşâd 1307: 38; El-Hâc Nûrî 1289: 45).

Bu çalışmada yararlandığımız Münşeât nüshasında (Kânî yz.) değişik özellikler taşıyan 170 civarında mensur metin bulunmaktadır. Söz konusu metinler çeşitli nedenlerle yazılmış mektuplar, ta'ziye, tebrik, teşekkür, tehniyyet ve tavsiye mektupları, kâ'imeler, arz-ı hâller, letâif üsluplu ya da latîfe nitelikli olduğu bildirilen mektuplar, tezkireler, Kırım Hanı'na, Eflak Voyvodası'na, Ruscuk A'yânı'na yazılmış mektuplar, Limni sürgünü sırasında yazdığı mektuplar vb. dir. Münşeât'ta Kânî'nin kendisinin yazdığı mektupların yanı sıra kâtipliğini yaptığı Yeğen Mehmet Paşa ve Eflak Voyvodası gibi kişilere ait çeşitli yazışma örnekleri de yer alır. Münşeât dışında yazarın ayrıca mensur Letâifnâmesi ve Hezliyatı içinde de bazı mektupları bulunur (Batislam 1997: 42-78).

Kânî'nin Münşeât'ında "Üslûp"la İlgili Kelimeler

Kânî'nin Münşeâtı'nın sonunda çeşitli konularda yazılmış mektupların ardından "Dibâcehâ-yı Mütenevvi'a" başlığı altında eski mektuplarda yer alan dîbâcelerden örnekler vardır. Yazar, Münşeât içerisinde hem resmî ve kişisel bazı yazışmalara hem de mektup yazarlara örnek olması için çeşitli başlıklar altında mektup başlangıcı olarak kabul edilebilecek dîbâce ya da ser-levhalara yer vermiştir. Yazdığı mektup dîbâcelerini ayrı başlıklar altında toplamıştır. Kânî'nin eserini ilgi çekici hale getiren özelliklerden biri de budur. Yazar, her bir mektup dîbâcesinde kullandığı farklı üslubu ifade etmek ve tekrara düşmemek amacıyla "âher" ve "diğer" kelimelerinin dışında başka bir kelimeye yer vermiştir. Değişik üsluplar için kullanılan bu başlıklar şunlardır: "Ser-levha-i âher, ser-nâme-i dige, 'unvân-ı âher, elkâb-ı dige, matla'-ı âher, tarîk-i dige, silk-i âher, şer'-i dige, nehc-i âher, üslûb-ı dige, zemîn-i âher, vâdi-i dige, metâ'-ı âher, kâlâ-yı dige, kumâş-ı âher, libâs-ı dige, bisât-ı âher, gatt-ı dige, ferş-i âher, tarh-ı dige, sûret-i âher, peyker-i dige, resm-i âher, nakş-ı dige, reng-i âher, levn-i dige, nev'-i âher, elfâz-ı dige, lehce-i âher, fıkra-i dige, ta'bîr-i âher, inşâ'-yı dige, kâlîb-ı âher, nagme-i dige, nevâ-yı âher, hevâ-yı dige, âgâz-ı âher, tavr-ı dige, tarz-ı âher, reftâr-ı dige, şîve-i âher, cilve-i dige, edâ-yı âher, hüsn-i dige, revîş-i âher, işve-i dige, neş'e-i dige, terennüm-i âher, sâz-ı dige, aheng-i âher, sadâ-yı âher, cevelân-ı dige, âvâze-i âher, nagz-ı âher" (Külliyât vk. 228a-237a). Başlıklarda kullanılan âher ve dige kelimeleri genellikle sırayla birbirini izlediği için bu kelimeleri çıkardığımızda; "Ser-levha, ser-nâme, 'unvân, elkâb, matla', tarîk, silk, şer', nehc, üslûb, zemîn, vâdi, metâ', kâlâ, kumâş, libâs, bisât, gatt, ferş, tarh, sûret, peyker, resm, nakş, reng, levn, nev',

elfâz, lehce, fıkra, ta‘bîr, inşâ’, kâlib, nağme, nevâ, hevâ, âgâz, tavr, tarz, reftâr, şîve, cilve, edâ, hüsn, revîş, işve, neş’e, terennüm, sâz, aheng, sadâ, cevelân, âvâze, nazg” olmak üzere değişik yazım biçimlerini ifade eden toplam 54 farklı kelime kaldığı görülür. Aşağıda bu kelimelerin hangi dilden geldiğini belirterek anlamlarını vereceğiz:

Âgâz (Far. i.): Başlama.

Âheng (Far. i.): Uygunluk, düzen; çalıp, çağırıp eğlenme, cümbüş etme; peşrev, kasıt, başlama.

Âvâze (Far. i.): Yüksek ses; şöhret, ün.

Bisât (Ar. i.): Döşeme, kilim, minder, keçe yaygı.

Cevelân (Ar. i.): Dolaşma, dolanma, gezinme.

Cilve (Ar. i.): Kırıtma, tecelli, görünme.

Edâ’ (Ar. i.): Borç veya borç gibi olan herhangi bir şeyi ödeme; yerine getirme; tarz, ifade, üslûp, şîve, ton; naz, cilve; kurum, caka, münasebetsiz tavır, kadın adı.

Elfâz (Ar. i.): Kelimeler, sözler.

Elkâb (Ar. i.): Unvanlar, soyadları; eskiden rütbe sahiplerine verilen resmî unvanlar.

Ferş (Ar. i.): Döşeme, yayma; halı, taş vs. döşetme; yayılan şey, yaygı, şilte, halı, seccâde, hasır; yeryüzü, kır, sahra.

Fıkra (Ar. i.): Omurga kemiklerinden bir boğum, omur; bend, madde, paragraf; kısa hikâye, masal, kıssa; kanun maddelerinin paragraflarından her biri; kitap veya bir eserde kısım, fasıl, bölüm; yazılmış kısa bir haber; gazetelerde gündelik hâdiselerin kısa ve temiz bir üslupla yazılmış şekli.

Gatt (Ar. f.): Suyu dalmak; suya batırmak, daldırmak; dalma, dalış.

Hevâ (Ar. i.): Heves, istek, arzu; sevgi, hoşlanma.

Hüsn (Ar. s.): Güzel, iyi; güzellik, iyilik.

İnşâ’ (Ar. i.): Yapma, yapılma vücuda, meydana getirme; kaleme alma, dilek kipleri; nesir yazı; mektup yazma; güzel nesir yazma veya güzel yazılmış nesir.

İşve (Ar. i.): Güzelin gönül aldatan, gönül çelen naz ve edâsı.

Kâlâ (Far. i.): Kumaş; sermaye, anamal; ev eşyası.

Kalıb (Ar. i.): Herhangi bir şeye muayyen bir şekil vermek için kullanılan ve o biçimi taşıyan vasıta, kalıp; beden, vücut, gövde; nümûne, örnek.

Kumâş (Ar. i.): İpek, yün, keten vs. den yapılan dokuma.

Lehce (Ar. i.): Dil; dil kolu; bölge dili; (Türkçede) yüz, surat.

Levn (Ar. i.): Renk, boya; sıfat; nevi, çeşit.

Libâs (Ar. i.): Giyilecek şey, ruba.

Matla' (Ar. i.): Tulû' edecek, doğacak yer; güneş ve sair yıldızların doğması; kaside veya gazelin kafiyeli olan ilk beyti.

Metâ' (Ar. i.): Satılacak mal, eşya; sermaye elde bulunan varlık.

Nagz (Far. s.): Güzel, iyi, göze hoş görünen.

Nağme (Ar. i.): Ahenk, ezgi, güzel ses.

Nakş (Ar. i.): Resim; duvarlara, tavanlara yapılan yağlı veya sulu boya resim; süsleme sanatı; ipek, sırma ile işleme; mecazen hile, renk.

Nehc (Ar. i.): Doğru yol; yol, usul.

Neş'e (Ar. i.): Yeniden meydana gelme; neşe, keyif, sevinç; az sarhoşluk, çakırkeyif.

Nev' (Ar. i.): Çeşit, türlü, cins; sınıf.

Nevâ(y) (Far. i.): Ses, sadâ, makam, ahenk, nâme; refah; levâzım, kuvvet, zenginlik; nasip, behre; Türk müziğinin 7 numaralı basit makamı olup en eski makamlardan biridir.

Peyker (Far. i.): Yüz, surat.

Reftâr (Far. i.): Gidiş, yürüyüş, hareket; salınarak edâlı yürüyüş.

Reng (Far. i.): Levn; türlü sazların ses benzerliği; suret, şekil; oyun, hile.

Resm (Ar. i.): Yazma, çizme, desen, pentür; eser, iz, nişan, alâmet; suret; tertip, plan, taslak; tarz, üslub; fotoğraf; âdet, usul; tavır, davranış; alay, tören; vergi.

Reviş (Far. i.): Gidiş, yürüyüş; tarz, üslup; tutum, yol; geçiş, oluş.

Sadâ (Ar. i. Os.): Ses; yankı.

Sâz (Far. i.): Çalgı; silâh; at takımı; düzen, sıra; öğrenme; kuvvet, kudret; ustalık; hile; benzer, eş; menfaat.

Ser-levha (Ar. Far. b. i.): Yazıda başlık.

Ser-nâme (Far. b. i.): Mektup başlığı; bir tâifenin başı.

Silk (Ar. i.): İplik; dizi, sıra; yol; meslek, tutulan yol.

Sûret (Ar. i.): Biçim, görünüş; kılık; tarz, yol, gidiş; çare; yazı veya resim kopyası; resim; surat, aksilik, yüz ekşiliği, mat. pay.

Ser‘ (Ar. i.): Allah’ın emri; Kitâb (Kur’an), sünnet, icmâ-ı ümmet ve kıyâs-ı fukahâ esasları üzerine kurulmuş olan din kaideleri; su içmek için takip edilen yol.

Şîve (Far. i.): Edâ, naz; söyleyiş; yerli veya yabancı konuşma tarzındaki telaffuz hususiyetlerinin bıraktığı umumî intibalar.

Ta‘bîr (Ar. i.): İfade, anlatma; bir mânası olan söz; deyim; terim; rüya yorma.

Tarh (Ar. i.): Atma, koma, bırakma; dağıtma, bölme, tayin; kurma, tertipleme, düzenleme; süslemeli desen. mat. Çıkarma.

Tarîk (Ar. i.): Yol; usûl; meslek; vâsita sebep.

Tarz (Ar. i.): Şekil, biçim, sûret, kılık; usul, yol.

Tavr (Ar. i.): Hal, edâ, gidiş, davranış; yapmacık, gösteriş, büyüklük; mûsikide tutulan şahsî ve üstâdâne tarz.

Terennüm (Ar. i.): Yavaş ve güzel bir sesle şarkı söyleme; şakıma.

‘Unvân (Ar. i.): Kitap, mecmua, makale başlığı; isim, lâkab.

Üslûb (Ar. i.): Tarz, yol, biçim, usul; ifade yolu.

Vâdî (Ar. i.): İki dağ arasındaki uzun çukur, dere; bir nehrin aktığı yer, nehir yatağı; yol, tarz, usûl, saha, tarz, gidiş, bir konuyu söyleme biçimi.

Zemîn (Far. i.): Yer, yeryüzü; üzerinde süs, nakış resim gibi şeyler bulunan bir şeyin asıl rengi; mec. temel, dayanak; tarz, edâ; mevzû, tema (Devellioğlu 1986; Redhouse 1996).

Üslup karşılığı 15 Farsça, 39 Arapça kelime kullanılmıştır. Kelimelerin ikisi dışındakiler isimdir. Söz konusu Arapça ve Farsça kelimeler aynı zamanda belirli kavram alanları da oluşturmaktadır. Bu kavram alanlarını dikkate alarak şu şekilde bir gruplandırma yapılabilir: “Ser-levha, ser-nâme, ‘unvân, elkâb, matla‘, âgâz”, “kâlâ, metâ‘, kumâş, libâs, bisât, ferş”, “üslûb, zemîn, vâdî, nehc, tarîk, tarh, tavr, tarz, silk, refâr, revîş, cevelân”, “cılve, edâ, işve, neş’e,”, “ kâlîb, sûret, peyker, resm, reng, levn, nakş”, “elfâz, lehce, şîve, fıkra, ta‘bîr, inşâ”, “nağme, terennüm, sâz, aheng, sadâ, âvâze, nevâ”, “hüsn, nagz, hevâ, şer‘, gatt, nev‘,”

Gruplandırmadan da anlaşılacağı gibi kavram alanları: Edebiyat terimi olarak başlık ya da başlangıç anlamı taşıyanlar, kumaş, döşeme, giysi vb. ile ilgili örnekler, yol, tarz, gidiş, tavır vb. hareket biçimini ifade eden kelimeler, renk ya da görünüme ait olanlar, söz ve söyleyiş anlamı olan çeşitli kelimeler, müzik terimleriyle ilgili örnekler, güzellik ve tarz ifade eden kelimeler olarak sıralanabilirler. Bu bilgilerden yola çıkılarak üslup karşılığı kullanılan kelimelerin anlam olarak belirli çağrışımları içeren, kavram alanları bilinen kelimeler olduğu söylenebilir. Üslup anlamlı kelimeler yaklaşık olarak 8-9 kavram alanını ilgilendiren örnekler arasından seçilmiş görünmektedir.

Üslup kelimesi: "Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz; bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliği, biçem, stil, sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil" (Türkçe Sözlük 2005: 2062) olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde ayrıca üslup karşılığı "Biçim, tarz, yol, yordam, yöntem, minval ve biçem" kelimeleri de kullanılmaktadır. Bu kelimelerden "minval" ve "tarz" da Arapçadır. Ayrıca üslup karşılığı kullanılan kelimeler arasında "usul, tavr, sebk, vadi, reviş, vaz', nakş, beyan, ifade, yöntem ve deyiş" kelimeleri de bulunmaktadır. Geçmişten bugüne gelindiğinde tezkirelerde ve münşeâtlarda üslup karşılığı kullanılan kelimelerin büyük ölçüde aynı olduğu ancak zamanla bu kelimelerin bir kısmının unutulduğu, üslup anlamında kullanılan kelimelerin sayısında azalma olduğu, çeşitliliğin zaman içinde kaybolduğu dikkati çekmektedir.

Aşağıda dîbâcelerden seçtiğimiz örnekleri, başlıklarını üslup farklarını ve metinler arasındaki değişiklikleri daha iyi gösterebilmek açısından veriyoruz:

(228a)

Dîbâcehâ-yı Mütenevvi'a

1/ Hazretleri hemîşe zîb-i mesned-i şer' ve feyz-dîde-i asl u fer' olup 2/ imzâ-yı beyzâ-yı şüreyhîleri ser-levha-pîrâ-yı esânid-i şer'iyeye 3/ ve ahkâm-ı bürehne-i Yusûfiyyü'l-ictihâdları dîbâce-ârâ-yı resâ'il (228b) 1/ ve mesâ'il-i mer'iyeye olmak da'vât-ı icâbet-i behiyyesi bi's-sıdk ve'l-ihlâs 4/ nüvişte-i kitâbe-i icâb-hâne-i cenâb-ı Rabbü'l-beriyeye kılındığı hitâmında 'arîza-i 4/ dâ'î-i bî-kes ve bî-nevâlarıdır ki

(233a)

Nakş-ı Dîger

1/Hazretleri cenâb-ı hudâvend-i gayûr 'azze şânühu hazretleri mübârek ve pür-nûr 2/ vücûd-ı merâhim-mevfûrlarını âsîb-i dehr-i pür-

şûrdan masûn ve sâye-i re'fet-vâye-i 3/ veliyyü'n-ni'amîlerin fark-ı
bendegâne ebed-makrûn eyleye âmîn

(234b)

Nağme-i Dîger

1/ Hazretleri hemâre mazhar-ı ikbâl-i câvidânî ve nâ'il-i metâlib-i
rûchânî olmaları 2/ da'vâtı takdîmiyle nümûde-i muhlisânemiz oldur ki

Nevâ-yı Âher

1/ Hazretleri hemâre medâyin-i âmâlleri kâlâ-yı maksûd ile mâl-â-
mâl olmak da'vâtı 2/ takdîmiyle nümûde-i muhlis-i sâf-zamîrleri oldur ki

(235a)

Reftâr-ı Dîger

1/ Hazretleri hemâre kârsâzî-i dûstân ile beyne'l-akrân müşârun
bi'l-benân 2/ ve da'imâ mesned-nişân-ı baht-ı bî-zevâle hem-'inân
olmaları da'vâtı ma'rûz-ı 3/ bârgâh-ı İzzid-i Mennân kılındığı pâyânında
'arîza-i senâkâr ve sâf-cenânları oldur ki

Şîve-i Âher

1/ Hazretleri hemvâre sâha-i 'izz ü ikbâl ve sâye-i 'inâyet-i İzzid-i
Müte'âlde vefk-ı 2/ hâhiş-i bâlleri üzre muhassilü'l-âmâl olmaları da'vâtı
bi's-sıdk 3/ ve'l-ihlâs edâ ve ikmâl kılındığı siyâkında münhâ-yı muhlis-i
hulûsü'l-bâlleri oldur ki

Cilve-i Dîger

1/ Hazretleri hemâre bâlâ-serây-ı dârü'l-hükm-i 'âlem-i imkân
cilve-cây-ı pây-ı felek- 2/ sây-ı şeref ü şânları olmak da'vâtı ma'rûz-ı
bârgâh-ı İzzid-i mennân kılındığı 3/ pâyânında nümûde-i muhlis-i hâlisü'l-
cenânları oldur ki

(236a)

Sâz-ı Dîger

1/ Hemâre ser-germ-i neşât-ı rûhânî ve dil-nerm-i inbisât-ı vicdânî
olup selâm-ı mütevâfirü'l-ibtihâcları 2/ re'fetü'l-ervâh-ı 'uşşâk ve
mâyetü'l-iftihâr-ı hullân-ı zevi'l-iştîyâk olmak da'vât-ı hulûs-âyâtı 3/
mânende-i selâm-ı sâde-hâşîyye-zîb-i risâle-i icâbet kılındığı siyâkında
me'âl-i râz-nâme-i 4/ pür-sûz u güdâz oldur ki

Âheng-i Âher

1/ Hemâre zât-ı sûtûde-hisâlleri mevc-zâr-ı muhît-i me'ânîde şînâ-
âşînâ-yı çeşm-i şühûd-ı 2/ şâhid-i îkâlleri (?) teşhîs-i dekâyık-ı 'âlem-i

TÜBAR-XXXIII / 2013-Bahar / Kânî'nin Münşeât'ında Kullanılan "Üslûp" Kelimeleri
ervâh u eşbâh ile karîrû'l-'ayn ve rûşenâ 3/ olmak da'vâtı bi-hulûsi'l-bâl
ma'rûz-ı bargâh-ı cenâb-ı vâhibü'l-menâl ü âmâli kılındığı hilâlinde

(237a)

Cevlân-ı Dîger

1/ 'Înâyetlü re'fetlü 'utûfetlü himmetlü efendüm sultânüm
hazretleri devâm-ı zıkr ü bekâ-yı fikr ile mazhar-ı esrâr-ı zıkr 2/ ve
muvaffak-ı edâ-yı şükr olup devlet-i dü-cihâniyeleri gıpta-bahş-ı
devletiyân zâhirü't-tâli' baht-ı pür-semînleri 3/ revnak-şiken-i fûrûg-ı
necm-i zâhir ola âmîn 'arîza-i 'abd-ı bî-merâlarıdur ki

Âvâze-i Âher

1/ Hemvâre ufk-ı üstüvâr-ı ma'rifet ve midâd-ı kutb-ı fetânet olan
nâdi-i sa'dü'l-ittisâl 2/ ve şeref-iştimâllerine zîver-i zirve-i mertebe-i
mahabbet ve ârâyış-i nitâk-ı tedvîr-i icâbet 3/ olur da'vât-ı dürriyetü't-
tenvîr ve tahiyyât-ı berceestetü't-te'sîr ithâfiyla zâyırçe-i feyz- 4/ eser-i
tab'-ı sa'âdet-perverleri zîver-i ser-levha-i takvîm-i istinbâ kılınmak
siyâkında nümâyende-i

SONUÇ

Edebiyat terimlerinin anlam ve kullanım sıklığı açısından tarihsel süreçte geçirdiği değişimlerin tespitinde birinci dereceden kaynaklar olarak kabul edilebilecek eski metinlerin taranması önemlidir. Bu yolla söz konusu metinler aracılığıyla günümüzde kullanılan edebiyat terimleri ile ilgili sorular daha kolay, sağlıklı ve doğru bir şekilde cevaplandırılabilecektir. Edebiyat teorisiyle ilgili pek çok meselenin çözümlenebilmesi için tezkireler başta olmak üzere çalışmamızda yararlandığımız Kânî'nin Münşeâtı gibi özellikle mektup yazma kurallarına dair bilgilerin bulunduğu eserler, yazıldıkları döneme ait dil ve edebiyatla ilgili bazı bilgilere ulaşılmasını sağlamaları bakımından dikkatli bir şekilde incelenmelidir.

Üslup konusundaki bilgilerimizin ve bu konuda yapılan çalışmaların azlığı göz önünde bulundurulursa elimizdeki örneklerin önemi anlaşılır. Bu nedenle makalemizde ele aldığımız Kânî'nin Münşeâtında "Dîbâce-i Mütenevvi'a" adı altında verilen mektup başlangıçları ve bu başlangıçların farklı yazım şekillerini ifade eden üslupla ilgili kelimeler o dönemde üslup karşılığı hangi kelimelerin kullanıldığını göstermesi bakımından oldukça ilginçtir. Söz konusu kelimelerin bir kısmı günümüzde de üslup karşılığı kullanılmakla birlikte bir kısmı artık kullanımdan düşmüştür. Tarihsel süreç içinde üslup kelimesi ve eş anlamlılarının kullanımındaki değişimin metinler aracılığıyla tespiti dildeki gelişmelerin gözlemlenmesi açısından önemlidir. Elde bulunan çeşitli metinlerden alınan örneklerden yola

çıkılarak üslup karşılığı kullanılan kelimelerin hepsinin aynı kullanım sıklığına sahip olup olmadığı ve günümüze kadar bu anlamlarıyla ulaşım sağlamadıkları, konusunda başka bazı tespitlerde bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- AKINCI, Sırrı (1971), “Hekimoğlu Ali Paşa ve Kânî Efendi”, *Hayat Tarih Mecmuası* C. II, S. 9, s. 14-17.
- BATİSLAM, H. Dilek (1997), *Kânî'nin Mensur Letâifnâmesi ve Hezliyyâtı*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Adana.
- BATİSLAM, H. Dilek (2006), Tokatlı Ebûbekir Kânî'nin Bir Mektubu”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, C. 5, Adana, s. 181-185.
- BATİSLAM, H.Dilek (2009), “Tokatlı Ebubekir Kânî'nin Mektuplarında Görülen Bazı Üslup Özellikleri”, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi (27-28 Ağustos 2007), Bildiriler, C.2, *Türk Edebiyatında Üslûp Arayışları*, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, s. 75-88.
- CANIM, Rıdvan (2010), “Latîfî Tezkiresi'nde Dil ve Üslup”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V, Nesrin İnşâsı (Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler)*, hzl. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, Turkuaz Yay. , İstanbul, s.166-175.
- ÇOŞKUN, Menderes (2010), “Üslup Çalışmaları Üzerine”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V, Nesrin İnşâsı (Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler)*, hzl. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, Turkuaz Yay. , İstanbul.
- ÇALDAK, Süleyman (2006), “Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz Yazı)”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl:7, S. 77-78, Temmuz-Ağustos, s. 74-90.
- ÇAPAN, Pervin (1995), “ Divân Şâirinin Üslûbuna Dair”, *Tuncer Gülensoy Armağanı*, Yayına Haz. Ahmet Buran, Kayseri, s. 174-181.
- ÇAPAN, Pervin (2009), “Bir Üslup unsuru Olarak Safâyî Tezkiresi'nde Örnek Verme İşlemi”, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi (27-28 Ağustos 2007), Bildiriler, C.2, *Türk Edebiyatında Üslûp Arayışları*, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, s. 99-120.
- DERDİYOK, İ. Çetin (1997), “Eski Edebiyatımızdan Günümüze Mektuplarda Biçim”, *Türk Kültürü*, S. 415, Kasım, Ankara, s. 665-671.
- DERDİYOK, İ. Çetin (1999), “Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği”, *Osmanlı Ansiklopedisi Kültür ve Sanat*, C. 9, Yeni Türkiye Yay. , Ankara, s. 731-740.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1986), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, 7. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara.

- TÜBAR-XXXIII / 2013-Bahar / Kânî'nin Münşeât'ında Kullanılan "Üslûp" Kelimeleri
- DURMUŞ, Mustafa (2012), "Klasik Osmanlı Nesrinde Aliterasyon", *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7/1, Winter 2012, s.995-1004.
- Ebuzziyâ Tevfik (1330), *Numûne-i Edebiyât-ı Osmaniye*, 6. Baskı, İstanbul.
- El-hâcc Nûrî, (1289), *Münşeât-ı Azîziye fi Âsâr-ı Osmâniye*, Vezirhanı Matbaası, İstanbul.
- ERSOYLU, Halil vd. (1986), "Mektup" mad. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 6, Dergâh Yay. , İstanbul, s. 231-236.
- ESİR, Hasan Ali (2010), "Klasik Edebiyatımızda İnşâ ve Lâmiî Çelebi'nin Münşeâtı", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V, Nesrin İnşâsı (Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler)*, hzl. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, Turkuaz Yay. , İstanbul. s.140-165.
- Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V, Nesrin İnşâsı (Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler)*, (2010), hzl. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, Turkuaz Yay. , İstanbul.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (1974), "Tanzimat Dönemine Değın Mektup", *Türk Dili Mektup Özel Sayısı*, C. XXX, S. 274, Temmuz, Ankara, s. 17-23.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki (1972), *Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu*, C. I-III, TTK. Bas. , Ankara.
- İNCE, Ömer (2009), "Toplumsal Hayatın Münşeât Geleneğindeki İzleri", *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4/2, Winter 2009, s.601-620.
- İstanbul Kitaplıkları Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, (1947), C. I-V, MEB. Kütüphaneler Katalogları Yayınlarından, İstanbul.
- Kânî Ebûbekir Tokâdî (yz), *Külliyât* 236 yk., Millî Kütüphane, T 811. 21808.
- KARABULUT, Ali Rıza (1995), *Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ndeki Türkçe, Arapça, Farsça Yazmalar Kataloğu*, C. I-II, Ankara.
- KARATAŞ, Turan (2004), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Akçağ Yay. Ankara.
- KARATAY, Fehmi Edhem (1961), *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C. I-II, Topkapı Sarayı Müzesi Yay. İstanbul.
- KAYAALP, İsa (2001), "Kânî" mad. , *DİA*, C. 24, Diyanet Vakfı Yay. , İstanbul, s. 306-307.
- KILIÇ, Filiz (1998), *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Akçağ Yay. Ankara.
- KILIÇ, Filiz-Ayşe Yıldız (2004), "Sehî, Latîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerinden Hareketle XVI. YY. Tezkirelerinde Bazı Üslûp Özellikleri", V.

Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri C. II, TDK. Yay. , Ankara, 2004, s. 1821-1853.

KÖKSAL, M. Fatih (2005), “Sinan Paşa'nın Nesri ve Nesir Üslubu”, *Klasik Türk Şiiri Araştırmaları*, Akçağ Yay. Ankara, s. 81-94.

KUTLUK, İbrahim (1974), “Münşeâtlar ve Günümüze Dek Gelen Mektup Betikleri Üzerine”, *Türk Dili Mektup Özel Sayısı*, C. XXX, S. 274, Temmuz, Ankara, s. 367-378.

KÜÇÜK, Sabahattin, (1988), “Tokatlı Kânî'nin Bir Mektubu Hakkında”, *I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, (13-17 Ekim 1986), Samsun, s. 393-396.

Mehmed Süreyyâ (1308), *Sicill-i Osmânî*, C. IV, İstanbul.

ÖZKIRIMLI, Atilla (1987), *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, “Kânî” mad. , C. III, Cem Yay. , İstanbul, s. 715-716.

PALA, İskender (2004), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, “Münşeât” mad., 13. Baskı, Kapı Yay. , İstanbul, s. 341.

REDHOUSE, Sir James W. (1996), *A Turkish And English Lexicon*, New Edition, Librairie Du Liban, Beirut.

Refik (1281), *Letâif-i İnşâ*, C. I, İstanbul.

Reşâd (1307), *Yeni Letâif-i İnşâ*, İstanbul.

T.H. (tarihsiz), “Kânî” mad. , *İslâm Ansiklopedisi*, C. VI, MEB. Basımevi, İstanbul, s. 158-159.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1986), “Münşeât” mad., C. 6, Dergâh Yay. , İstanbul, s. 474.

Türkçe Sözlük (2005), 10. Baskı, TDK. Yayını, Ankara.

UZUN, Mustafa (2006), “Münşeât” mad., *DİA*, C. 32, Diyanet Vakfı Yay. , İstanbul, s. 18-20.

WOODHEAD, Christine (2010), “Yazışma Çevreleri: 17. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Mektup Yazımı”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V, Nesrin İnşâsı (Düzyazıda Dil, Üslup ve Türler)*, hzl. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, Turkuaz Yay. , İstanbul, s.214-235.